

Ordföljd

Det finns mellan fyra tusen och åtta tusen språk på vår jord. Antalet språk beror på var man sätter dialektgränserna. Det finns vissa drag som är gemensamma för alla språk till exempel vokaler och konsonanter, substantiv och verb.

År 1963 kom en amerikan som hette Joseph Greenberg ut med en artikel som försökte klassificera jordens språk enligt vissa universaliteter. Han var den förste som undersökte ett stort antal språk för att se om han kunde systematiskt hitta olika typer av ordföljdmönster. Han hade bara 30 språk i sin undersökning, men det visade sig att hans observationer och de 25 av honom därpå byggda påståendena om grundordföljden var så bra att de bildat grunden till modern språktypologi och fått stå oemotsagda under alla år.

Vad består då en grundordföljd av? Man räknar med tre huvudbeståndsdelar nämligen subjekt (S), objekt (O) och verb (V). Det finns sex logiska permutationer av S, O och V, som alla har påvisats i jordens språk. Följande ordföljdstyper finns:

1. S O V

Jag hus köper.

S O V- typen finns i cirka 47% av jordens språk och den finns i språk som japanska, koreanska, persiska, georgiska, eskimåiska och turkiska.

2. S V O

Jag köper ett hus.

S V O – typen finns i cirka 43% av jordens språk och den finns i språk som engelska, franska, mundang, swahili, hausa och thai.

3. V S O

Köper jag hus.

V S O – typen finns i ungefär 5% av jordens språk och den finns i språk som iriska, walesiska, klassisk arabiska, biblisk hebreiska, tagalog och maori.

4. V O S

Köper hus jag.

V O S – typen finns i cirka 1.5% av jordens språk och den finns i exempelvis språket malagasy (på Madagaskar).

5. O V S

Hus köper jag.

O V S – typen finns i cirka 0,4 % av jordens språk och i till exempel språk som apalai (i Brasilien), panare (i Venezuela), barasano (i Colombia) och hixkaryana (i Brasilien).

6. O S V

Hus jag köper.

O S V – typen finns i ungefär 0,1% av jordens språk och i språk som cakchiquel (i Guatemala), huave (i Mexiko), coeur d'Alene (i Idaho), kemak (på Timor), ngarinyin (i Australien) och nadeb (i Brasilien).

Det mest intressanta med de här exemplen är hur dessa tre huvuduttryck, den enhet som initierar en handling (S), den enhet som handlingen riktas mot (O) och själva handlingen (V), uppträder i alla de sex logiskt möjliga permutationerna: SOV, SVO, VSO, VOS, OVS och OSV.

Det finns ett samband mellan språktypen och ordningen på de andra delarna i en mening i ett språk. Om ett språk är av en typ då verbet går före objektet, d.v.s. ett VO-språk, som inkluderar SVO, VSO och VOS, då tenderar hjälp verbet att komma före verbet, adverbet tenderar att komma efter verbet och språket använder prepositioner, som kommer före substantivet. Ett språk som visar alla dessa tendenser är engelskan. Till exempel: "He has arrived safely in Paris"(Han har anlänt lyckligt till Paris).

I OV-språken, av vilka de flesta är SOV, är det tvärtom. Hjälpverben tenderar att följa efter verbet, adverb tenderar att komma före verbet och det finns postpositioner, som fungerar som prepositioner men de följer efter substantivet. En tysk bisats har i motsats till en huvudsats SOV som i till exempel: "Du weisst, dass ich ein Haus gekauft habe" (ordagrant: Du vet att jag ett hus köpt har). Svenskan har VSO- ordföljd då inte subjektet börjar satsen som i till exempel: "I dag kör jag bil". Om jag inte framhäver "i dag" blir det "Jag kör bil i dag" med den dominerande SVO-ordföljden. Vi ser här att sambandet mellan språktyp och ordföljd i syntaktiska kategorier inte är okränkbara regler utan kan variera mer eller mindre från språk till språk. Om ett språk har SVO- ordföljd som exempelvis svenskan, betyder det inte att SVO är den enda möjliga ordföljden. I franskan till exempel säger man "Marie a achet  une maison" (Marie har köpt ett hus) och eftersom objektet är ett substantiv, blir ordföljden SVO. Om man byter ut substantivet mot ett personligt pronomen som objekt blir ordföljden SOV: "Marie l' a achet e" (Marie har köpt det).

Greenbergs universaliteter har undantag, men det stämmer ändå att 95% av jordens språk har subjekt före objekt i normala påståendesatser, se punkterna 1-3 ovan, medan bara 5% har motsatt ordföljd d.v.s. objekt före subjekt, se punkterna 4-6 ovan.

Greenberg konstaterar att alla VSO-språk, som till exempel klassisk arabiska, har åtminstone SVO som alternativ ordföljd och att i SOV-språken med OSV som alternativ ordföljd, kan varken adverbiala bestämmingar till verb eller underordnade verbformer följa huvud verbet. Exempel på sådana språk är urubu-kaapor (i Brasilien) och Cacua (i Colombia).

En annan språkforskare Steele (1978) upptäckte att vissa alternativa ordföljder är mer benägna att dyka upp än andra. Speciellt VSO tenderar att få VOS och SOV tenderar att få OSV som alternativa ordföljder. Med andra ord så behåller alternativen verbet i samma position men vänder på subjektets och objektets plats. SVO är också en mycket vanlig alternativ ordföljd till både VSO och SOV. Det här fenomenet kan bero på dominansen av SO- och VO- ordföljderna, eftersom inte strikta VSO-språk tillåter subjekt att skifta sin dominant position och inte strikta SOV-språk tillåter objekt att skifta sin dominant position. Språk med SVO som grundordföljd är de minst benägna att ha alternativa ordföljder. Dessa språk är den språktyp som är mest benägen att ha en fast ordföljd i påståendesatser. Greenbergs artikel om universaliteter ledde till ett nytt intresse och en ny infallsvinkel i studiet av typologiska mönster i ordföljdsvariationen. Greenberg intresserade sig för likheter

mellan språk som inte nödvändigtvis har med varandra att göra. Han stod för ett nytänkande då han la tonvikten på funktion och studerade många språk på ett ytligt sätt med avseende på universaliteter. Noam Chomsky däremot betonade mer medföddheten och studerade ett fåtal språk och tillät abstrakta teorier.

Man har praktisk nytta av dessa ordföljdsriterier vid bland annat maskinöversättning. Man kan då inte bara översätta ord för ord och då ordföljden skiljer sig som då man översätter från ett SVO-språk som engelska till ett SOV-språk som japanska exempelvis, blir det litet knepigare för datorn att översätta.

Referenser

- Croft, W. 1996. *Typology and universals*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Fromkin, V. and R. Rodman. 1998. *An Introduction to Language*. Fort Worth. Harcourt Brace College Publishers.
- Greenberg, J. H. 1966. *Universals of Language*. Cambridge. The M.I.T. Press.
- Song, J. J. 2001. *Linguistic Typology: Morphology and Syntax*. Singapore. Pearson Education Asia Pte Ltd.
- Steele, S. 1978. *Word order variation: a typological study*. In *Universals of human language, vol IV: Syntax*, ed. Charles Li, 197-268. Austin. University of Texas Press.